

NEKI NAGLASCANI U PASTORALNOM DJELOVANJU BISKUPA JURJA DOBRILE (1858.–1882.)

Stipan TROGRLIĆ, Pula

U članku se nastoji ukazati na osnovnu orijentaciju u pastoralnom radu biskupa Jurja Dobrile, u vrijeme dok je bio porečko-pulski (1858.–1875.), odnosno tršćansko-koparski biskup (1875.–1882.). U toj orijentaciji (modelu) posebno mjesto zauzima pastoral osobnih kontakata, što je do izražaja posebno dolazilo u vrijeme njegovih pastirskih pohoda, tzv. vizitacija, župama. U situaciji krize svećeničkih zvanja posebnu pozornost posvećivao je pitanju rješavanja te krize. Najprikladnijim korakom u njezinu rješavanju smatrao je otvaranje sjemeništa. Dok je bio na katedri sv. Maura, bio je spreman odreći se biskupske časti da bi se sredstva koja su išla za uzdržavanje biskupije i biskupa upotrijebila za otvaranje sjemeništa. Dobrila je za istarske Hrvate nastojao izboriti samo ono što su njihovi susjedi Talijani već imali, temeljeći to svoje nastojanje na biblijskom načelu prava i pravde. Po mnogim pastoralnim nastojanjima bio je ispred svog vremena, o čemu svjedoči i njegov pastoral pisane riječi (molitvenici, poslanice, novine).

KLJUČNE RIJEČI: *Juraj Dobrila, Istra, pastoralni model, duhovna zvanja pisana riječ.*

Uvod

U pripremi za obilježavanje 100. obljetnice rođenja Jurja Dobrile godine 1912., u *Našoj slozi* (dalje: *NS*) izišao je članak pod naslovom »Jedinstvena misao«, u kojem se nepoznati autor zalaže da se ta obljetnica obilježi »jedinstveno« (kurziv u originalu), jer je »blagopokojni biskup« prvi donio u Istru jedinstvenu misao. Na pitanje koja je to misao, odgovara: »Narodna prosvjeta! Za nju je on živio, o njoj je neprestano razmišljao, za nju je požrtvovno radio.« Pa iako su toliko nastavili razvijati Dobrilinu jedinstvenu misao, ona je i dalje u narodu slabo poznata. Zato je spomenuta obljetnica prigoda da se ta misao protumači i popularizira kako bi njezina mobilizirajuća snaga došla i do najzabačenije seoske sredine i do zadnje seljačke kolibe.¹

Nezadovoljan isticanjem prosvjetnog biskupova djelovanja, kao bitnog i središnjeg dijela njegova rada, na napis u *NS* dosta oštro reagirao je *Pučki prijatelj* (dalje: *PP*). Članku u

¹ »Jedinstvena misao«, *Naša sloga* (dalje: *NS*), god. XLIII, br. 44 (Pula, 2. XI. 1911.), str. 1–2.

NS zamjera se što se rad jednoga katoličkog biskupa nastoji svesti na nejasan i rastezljiv pojam kao što je »narodna prosvjeta«. Prihvatiti iznesenu tezu, smatra PP, značilo bi predstaviti Dobrilu kao čovjeka nejasnih načela, a zanemariti ono što je bitno – da je on biskup Katoličke crkve. Sav Dobrilin kulturno-prosvjetni, nacionalno-preporodni i svaki drugi oblik rada ima svoje utemeljenje u vjeri u Boga, a ne u nekakvom apstraktnom idealu kao što je narodna prosvjeta.²

Polemični osvrt PP na poglede NS moguće je razumjeti u kontekstu Mahnićeva radikalnog razdvajanja duhova, unutar kojeg se izravno neisticanje katoličke vertikale doživljava kao neutralno beskičmenjaštvo, što je u konačnici voda na mlin sve prisutnijega ateističkog liberalizma. Odatle na stranicama PP od godine 1911. sve češće susrećemo napade ne samo na liberalni *Riječki novi list* nego i na umjereno-katoličku, u interpretaciji PP, neutralnu NS.³

Bez obzira na to koliko povratak velikim povijesnim ličnostima uvijek u sebi nosi naboj traženja opravdanja za suvremena zbivanja ili nadahnuća za buduće korake, smatramo da je, uz taj opravdani naboj, jednako važno progovoriti o Dobrili bez opterećenosti našim perspektivama ili traganjima. Na potrebu promatranja Dobrile kao biskupa na tri razine: na razini Katoličke crkve, na razini ondašnje Istre kao dijela Habsburške Monarhije i na razini njega kao osobe, ukazao je Josip Turčinović. Koliko god su te razine nedjeljive, on smatra da ih je potrebno koristiti upravo naznačenim redom, kako bi se, polazeći od općeg prema pojedinačnom, »reljefnije otkrila osebnost Dobrile«. ⁴ Drugim riječima, Dobrilina pripadnost jednoj univerzalnoj, danas bismo rekli globalnoj organizaciji, nije potirala njegov osjećaj pripadnosti i identifikacije s nacionalnom i zavičajnom zajednicom. Naprotiv, ishodište i inspiraciju za svoje lokalno djelovanje nalazio je u univerzalnim, općehumanim, načelima evanđeoske poruke, a univerzalni karakter Crkve dobro će mu doći za operacionalizaciju i konkretizaciju velikih ideja u maloj istarskoj sredini.

1. Imenovanje porečkim i pulskim biskupom

U trenutku biskupskog imenovanja (12. listopada 1857.) Dobrila je imao je iza sebe dvadeset godina svećeničke službe – za svećenika je zaređen 11. rujna 1837. Kao mladomisnik kratko je vrijeme služio kao pomoćnik u župi Mune i potom, isto tako samo nakratko, kao kapelan u župi Hrušica. Godine 1839. biskup Matej Ravnikar poslao ga je na studij u Beč, u zavod Augustineum tadašnje rasadište biskupa za Habsburšku Monarhiju. Po završetku studija, s titulom doktora teologije, vraća se u Trst, gdje je obnašajući razne dužnosti i službe ostao sve do svoga biskupskog imenovanja. Najprije je bio kapelan u najvećoj tršćanskoj župi sv. Antuna Novog i ravnatelj ženske pučke škole, potom je imenovan za ravnatelja i profesora pastoralne teologije u Bogoslovnom sjemeništu Tršćansko-koparske biskupije, u kojem su bili samo bogoslovi četvrte godine studija, da bi ga biskupsko

² »Dobrilina misao–Jedinstvena misao 'Naše sloge'«, *Pučki prijatelj* (dalje: PP), god. XII, br. 31 (Pazin, 10. XI. 1911.), str. 241–243.

³ Stipan TROGRLIĆ, »Pučki prijatelj i istarske hrvatske idejne podjele (1907.–1914.)«, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, svezak XL (1998.), str. 193.

⁴ Josip TURČINOVIĆ, »Juraj Dobrila kao biskup«, u: (Galiano LABINJAN, gl. ur.), *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa i manifestacija održanih 1982. godine u povodu 100. godišnjice smrti Jurja Dobrile*, Pazin, 1985., str. 98.

imenovanje 12. listopada 1857. zateklo na mjestu kanonika i župnika katedralne crkve sv. Justa u Trstu.⁵

Kad je 26. lipnja 1857. u Poreču umro Antonio Peteani, prvi biskup sjedinjenih biskupija porečke i pulske, državni i crkveni vrh počeo je tražiti njegova nasljednika. Procedura izbora novog biskupa predviđala je da čim neki biskup umre ili bude premješten, namjesnik zemaljske vlade, na čijem se području nalazila ispražnjena biskupija, tražio je od svih biskupa crkvene pokrajine (metropolije) da predlože trojicu kandidata za novog biskupa. Nakon toga bi namjesnik te prijedloge s prijedlogom jednog svog kandidata i njihovim ocjenama prosljedio Ministarstvu kulta i obrazovanja. Potom su slijedili pregovori i usaglašavanje stavova između Ministarstva kulta i Svete Stolice oko najprihvatljivijeg kandidata za obje strane. Tek kad je pronađen kandidat »podoban« za obje strane, car je određivao (*designavit*) novog biskupa, a papa ga je imenovao, odnosno potvrđivao (*nominavit*).⁶ Sve to bilo je u skladu s člankom 19. Austrijskog konkordata iz 1855., prema kojem njegovo carsko veličanstvo bira biskupe, a papa ih imenuje, tj. dodjeljuje im kanonsku investituru. Taj članak konkordata ostao je na snazi sve do propasti Monarhije, iako je Austrija otkazala konkordat odmah poslije proglašenja dogme o papinoj nepogrešivosti.⁷

Iako Dobrilin biograf Cvjetko Rubetić navodi kako je prilikom »određivanja« Dobrile za biskupa car pitao za mišljenje samo ljubljanskog biskupa Antona Alojzija Wolfa, čini nam se ipak realnijim da je, sukladno proceduri, isto tako pitao goričkog nadbiskupa Andriju Gollmajera, tršćansko-koparskog biskupa Bartolomea Legata i krčkog Ivana Vitezića.⁸ Najvjerojatnije je na opredjeljenje za Dobrilu utjecala i austrijska politika nacionalnog balansiranja, pa je nakon Talijana Peteanija trebalo pronaći »slavenskog« kandidata. Daka-ko, to ne umanjuje osobne Dobriline kvalitete iskusnoga pastoralnog djelatnika i učenog svećenika, koje su sigurno utjecale na njegovo biskupsko imenovanje. Ako tome dodamo da se uklapao u model biskupa za kakvim su težili austrijski liberali – učen pastir na licu mjesta, određen odozgor, ali dodijeljen svojima⁹ – onda su se u Dobrilinu slučaju poklopile mnoge osobne, crkveno-vjerske i nacionalno-političke okolnosti koje su išle u prilog njegova izbora za biskupa. Dileme da li je vrijedan i sposoban obavljati tako zahtjevnu službu kao što je biskupska, zbog čega je pismeno molio cara da imenuje drugoga porečko-pulskim biskupom, otklonio je sam car prigodom osobne audijencije. Pozvao ga je da se pouzda u Božju providnost, jer ona ga je odredila za biskupa.¹⁰

Za biskupa je Dobrila posvećen 2. svibnja 1858. u katedrali u Gorici. Prvi posvetitelj bio je gorički nadbiskup Andrija Gollmajer, a suposvetitelji su bili tršćansko-koparski biskup Bartolomej Legat i krčki Ivan Vitezić. U Poreču je svečano ustoličen u bazilici sv. Maura 17. svibnja 1858., uz nazočnost velikog broja vjernika i svećenika iz raznih župa. Povratak Dobrile u rodnu mu Istru dočekali su Hrvati i Slovenci s velikim oduševljenjem, dali su

⁵ »Biskupijska svečanost«, *NS*, god. VI, br. 19 (Trst 1. X. 1875.), str. 74.

⁶ Giampaolo VALDEVIT, *Chiesa e lotta nazionali: il caso di Trieste (1850.–1918.)*, Aries Edizioni, Trst, 1979., str. 153–154.

⁷ Giacomo MARTINA, *La Chiesa nell' eta' del liberalismo, quinta edizione*, Morcelliana, Brescia, 1983., str. 219; Hubert JEDIN (uredio), *Velika povijest Crkve VII*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987., str. 522–523.

⁸ Cvjetko RUBETIĆ, *Vjekopis dra Jurja Dobrile*, Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1882., str. 16.

⁹ J. TURČINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 99.

¹⁰ RUBETIĆ, *nav. dj.*, str. 17.

maha osjećajima kroz pjesničke izričaje. Hrvati su se nadali da s Dobrilinim imenovanjem za biskupa dolazi »pramaliće«, zato zahvaljuju Bogu za taj providonosni čin, pozivaju ga da »miluje« povjereno mu stado jer »puk tvoj kojeg ljubiš bolestan je«. ¹¹ Tršćanski Slovenci nazivaju ga suncem i zorom koja naviješta prekrasan dan, a đakovački biskup Strosmayer, s kojim se upoznao za studija u Augustineumu, nazvao ga je apostolom Istre. ¹² Među čestitkama susrećemo i onu književnika Frana Kurelca. Uz izraze »radosti i veselja« zbog Dobrilina imenovanja biskupom, Kurelac vjeruje kako će novoimenovani biskup svojim radom tešku i žalosnu situaciju istarskih Hrvata preobraziti u radosnu. ¹³

Dobrilino biskupsko geslo »Na čast Bogu i dobrobit narodu« na zoran i jednostavan način njegovu vertikalnu i horizontalnu – odnos prema Bogu nadahnjivao je i prožimao rad za dobrobit naroda, dok je rad za narod bilo egzaktni pokazatelj čašćenja Boga. Kao porečko-pulski biskup Dobrila je za biskupski grb uzeo lik Majke Božje uznesene na nebo iz porečke bazilike. Ispod Marije nalaze se oblaci. Ovalni medaljon kao pozadina na kojem se nalazi Uznesenje BDM plave je boje. Na vrhu medaljona su šešir i rese kao znakovi biskupske vlasti. Nakon preuzimanja Tršćansko-koparske biskupije u svoj biskupski grb ugradio je povijesne simbole središta biskupije. S lijeve strane dva lista kao završetak koplja, u sredini je sv. Just, zaštitnik grada, a s desne palica s dva obruba. ¹⁴

2. Nastupna poslanica na hrvatskom i talijanskom jeziku–sličnosti i razlike

Za razliku od kasnijih poslanica, u kojima je sadržaj na hrvatskom identičan onome na talijanskom jeziku, u nastupnoj poslanici od 16. svibnja 1858. uočljive su razlike između poslanice pisane na talijanskom i one na hrvatskom jeziku.

U onoj pisanoj na hrvatskom jeziku, upućenoj, dakle, hrvatskim vjernicima i svećenicima, svojim sunarodnjacima, novoimenovani biskup dao je oduška svojim nacionalnim osjećajima. Uz zahvalu Bogu što se nakon 32 godine izbivanja vraća u svoju »milu domovinu« Istru, veseli ga spoznaja da su upravo njega, seljačkog sina, car i papa uzdigli na biskupsku čast, jer je na taj način iskazana čast, u prvom redu, tom svijetu s kojim se on kroz čitav život identificirao. ¹⁵ U istoj, nastupnoj, poslanici na talijanskom jeziku osjeća se nešto drukčiji, službeniji, ton. Ne uspijeva ga prikriti ni uobičajeni naslov »Al venerabili clero e diletto popolo – Časnom svećenstvu i ljubljenom narodu«. Talijanskim vjernicima i svećenicima predstavlja se kao »vaš biskup«, koji, svjestan težine biskupskog poziva, nije želio tu službu. Svoj povratak u Istru tumači kao posljedicu nedokučivih putova Božjih, pokoravajući se tim putovima prihvatio je biskupsku službu, iako mu je bilo teško napustiti »voljeni Trst«. ¹⁶

¹¹ *Isto*, str. 28–29.

¹² Vinko RAPOTEC, »Škof dr. Juraj Dobrila«, *Primorski dnevnik*, Trst, 19. V. 1952., str. 3.

¹³ Pismo Frana Kurelca (bez datuma). Nav. prema: Ante KALAC, »Životopis biskupa Jurja Dobrile«, u: (Ante KALAC, gl. urednik), *Biskup dr. Juraj Dobrila, Spomen-knjiga stogodišnjice njegova rođenja*, Tiskovno društvo, Pazin, 1912., str. 55.

¹⁴ Izvor: Usmeno kazivanje vlč. mr. sc. Mladena Milohanića, župnika u Bujama.

¹⁵ Biskupijski arhiv u Poreču (dalje: BAP), *Poslanice i plakati biskupa Dobrile* (dalje: *Poslanice*), *Nastupna poslanica na hrvatskom jeziku*. U Poreču, 16. svibnja 1858., str. 1.

¹⁶ *Isto*, *Nastupna poslanica na talijanskom jeziku*, Parenzo, 16. maggio 1858., str. 1–2.

I dok se u poslanici hrvatskim vjernicima obraća samo siromašnom seljačkom svijetu, što je i razumljivo jer osim seljaka, ako izuzmemo svećenički stalež, drugih društvenih grupa među istarskim Hrvatima u to doba zapravo i nema, u onoj namijenjenoj talijanskim vjernicima posebno je spomenut građanski sloj kao nositelj političke i gospodarske moći i inteligencija kao moralni autoritet. Položaj onih prvih je, ističe Dobrila, utoliko važniji ukoliko svojim odlukama, tj. donošenjem zakona, mogu zaštititi vjeru i moralna načela, »korijen i temelj svakog zadovoljstva u životu«. U istom je kontekstu razumljiva i primjedba: »U mjeri u kojoj se po ugledu, naobrazbi ili dostojanstvu ističemo, obvezatniji smo ostvariti u našem životu ono što nam vjera predlaže kao najuzvišenije i najpotrebnije: tražiti kraljevstvo Božje i pravdu Njegovu.«¹⁷ Na to što osobno ne poznaje velik broj svojih svećenika ne gleda kao na neki velik problem, jer ono što ih povezuje jest pripadnost istoj Crkvi i svećeničko služenje povjereni im vjernicima.

I teološko-pastoralni naglasci u ove dvije poslanice, uz određene sličnosti, ipak su različiti. U onoj na talijanskom jeziku, nakon uobičajenog uvoda, u kojem, poslije isticanja svoje nedostojnosti i preplašenosti pred odgovornošću biskupske službe, dosta široko obrazlaže učenje Tridentskog koncila i crkvenog učitelja sv. Bernarda o tome kakav biskup treba biti. Tumači također simboliku znakova koje biskupi dobivaju prigodom biskupskog ređenja: biskupski štap (znak biskupske pastirske službe), prsten (znak svećeničkog poslanja) i Evanđelistar (znak poziva da naviješta Riječ Božju povjerenom mu narodu).¹⁸

Da bi mjesna Crkva na čelu sa svojim biskupom ispunila svoje poslanje: bila svjetlo, kvasac i sol za svijet u kojem živi, mora se moliti onomu koji poziva pojedince da budu živi udovi tijela Kristova, tj. Crkve. A kako je nemoguće moliti bez vjere, a vjera, po riječima sv. Pavla, dolazi po propovijedanju, biskup Dobrila naglašava da su propovijedanje i katehiziranje bitni dio, konstitutivni element Crkve u njezinu služenju društvu i usmjeravanju prema vječnom životu. Pristupanje sakramentima, posebno sakramentu pokore i euharistije, »pouzdan je znak vjerskih i moralnih osjećaja pojedinih zajednica i čitave biskupije«.¹⁹ Roditelje i učitelje podsjeća na njihovu dužnost odgoja mlade generacije, što uključuje i prenošenje vjere. Upravo o prihvaćanju i prakticiranju vjerskih načela ovisi budućnost ne samo Crkve nego društva i države. S ljubavlju i mudro mlade treba učiti poslušnosti, poniznosti, redu, samoprijegoru, učenju, ustrajnosti u radu, da bi jednog dana, kad počnu zarađivati svoj kruh, postali korisni članovi društva.²⁰

Na kraju poslanice posebno se govori o tome što trebaju činiti svećenici i biskupi kao »službenici Kristovi«. Oni trebaju biti strpljivi učitelji, pouzdani savjetnici, ljubljeni očevi i budni pastiri. Dužnost je pak vjernika ići u susret svojim pastirima s pouzdanjem, ljubavlju i poštovanjem, otkriti im svoje srce kako bi ih oni mogli utješiti i savjetovati. Nepoštovanje prema »službenicima svetoga« izraz je nepoštovanja prema samom Kristu. Posljedice nedostatka svećenika, česta tema kasnijih Dobrilinih poslanica, i ovdje je spomenuta: »Sve veći nedostatak svetih službenika ne može ne ostaviti utisak na pametne, čestite i pobožne. Posljedice su toliko vidljive na svakom koraku da njihovo liječenje

¹⁷ *Isto*, str. 4.

¹⁸ *Isto*, str. 3.

¹⁹ *Isto*, str. 8.

²⁰ *Isto*, str. 4.

zahtijeva zajedničku brigu i napor svih o kojima ovisi to liječenje. Predragi, liječenje, dakle, ovisi dijelom i o vama (...).²¹ Poziv na prihvaćanje križa, pokoravanje i molitvu za vladara Franju Josipa na crti je tradicionalnoga katoličkog učenja o križu kao sredstvu spasenja, odnosno o tome da svaka vlast dolazi od Boga.²²

Tekst poslanice na hrvatskom pisan je jednostavnijim stilom i kraći je od one na talijanskom jeziku nešto više od trećine (na talijanskom ima 10, a na hrvatskom jeziku 7 stranica). Također nema detaljnog obrazlaganja težine i odgovornosti biskupske službe, niti simbola biskupske vlasti. Kad govori o potrebi prijenosa vjere djeci, ne spominje učitelje, nego samo roditelje i skrbnike: »Navlastito od vas otc, matere skerbniki od sirotah, molim za ljubav Gospodina Isusa Kersta, Spasitelja i Gospodina našega, koji će jednom vas i mene suditi skerbite, nastojte, da vaši sini, kćeri i podložnici pomnjivo gredu na službu Božju i na nauk krstjanski.«²³

Blizinu sa svojim hrvatskim seljačkim svijetom izrazio je riječima: »Poznate su mi, draga bratjo, vaše tuge, žalosti i terpljenja koja vam je Gospodin Bog od nekoliko lita poslao.«²⁴ Pišući tu rečenicu sjećao se gladi u Istri 1852. i 1853. godine, kad je i sam kao tršćanski župnik aktivno sudjelovao u sakupljanju pomoći kako bi se ublažile posljedice gladi. Podsjećanje na tu nevolju koristi da bi razvio kršćansko učenje o spasonosnim učincima trpljenja, po uzoru na Isusa, koji nas je svojom mukom i smrću spasio. I dok je on trpio nevin, ljudsko je trpljenje kazna za grijeh.²⁵

I onda kad govori o istoj problematici, kao, primjerice, potrebi naviještanja riječi Božje kao prvoj dužnosti biskupa, važnosti primanja sakramenata, utjesi vjere, molitvi, postu i milostinji, kao tradicionalnim kršćanskim sredstvima u borbi protiv zla, ili pak o pokoravanju zemaljskim vladarima, taj je govor jednostavniji i izravniji od onog u »talijanskoj« poslanici. Pozivajući hrvatske vjernike da dužnost slušanja nedjeljne mise obave u svojoj župi te da, bez velike potrebe, ne odlaze nedjeljom i blagdanima na sajmove u druge župe i tamo slušaju misu, a da pritom često ne razumiju Božju riječ, odaslao je jasnu poruku o značaju župne zajednice kao najprikladnijeg mjesta prakticiranja kršćanstva.²⁶ S druge strane želio je zaštititi hrvatske vjernike od talijanizatorskih nastojanja koja su za ostvarenje svojih ciljeva koristila Crkvu i njezine obrede.

3. Crtice iz kanonskih vizitacija

Prema Crkvenom zakoniku u osnovne dužnosti biskupa kao pastira spada nadgledanje, kanonska vizitacija, biskupije. Ako sam ne može obaviti vizitaciju, onda to umjesto njega treba obaviti generalni vikar biskupije ili netko drugi. Cilj vizitacije jest očuvati vjeru, učvrstiti moral, unaprijediti pobožnost kao i sve drugo potrebno za spas vjernika. Biskup nadgleda: a) *loca* – crkvene zgrade, b) *res* – crkveni namještaj, c) *munera* – kako se obav-

²¹ *Isto*, str. 9.

²² *Isto*, str. 10.

²³ BAP, *Poslanice, Nastupna poslanica na hrvatskom jeziku*. U Poreču, 16. svibnja 1858., str. 2.

²⁴ *Isto*, str. 4.

²⁵ *Isto*, str. 5.

²⁶ *Isto*, str. 2–3.

lja crkvena služba i d) *personas* – život duhovnika i svjetovnjaka. Prije vizitacije biskup je dužan najaviti dan kada će započeti vizitaciju.²⁷

Odmah po stupanju na katedru sv. Maura, Dobrila je krenuo u vizitaciju svoje biskupije. Pritom je bio nošen koliko osjećajem dužnosti toliko i željom da ponovno vidi i susretne onaj svijet kojeg je napustio, sad već daleke, 1826. godine. Već prve godine svog biskupovanja izvršio je, od 9. lipnja do 15. listopada, vizitaciju čitave biskupije. To znači da je obišao 59 župa i 7 ekspozitura. Susreo se mnogim svećenicima i vjernicima. U biskupiji je tada djelovalo oko 140 biskupijskih i 5 redovničkih svećenika.²⁸ Itinerarij vizitacije biskup je precizno odredio, točno je naznačio župe i datume vizitacije. U lipnju je obavio vizitaciju Pulskog dekanata, u srpnju Motovunskog i Porečkog, u rujnu Rovinjskog i Labinskog te u listopadu Vodnjanskog dekanata.²⁹

Prije same vizitacije upućivao je dekanatskim uredima okružnicu u kojoj je podsjećao dekane, a preko njih i župnike, koja je, prema kanonskim odredbama, svrha biskupske vizitacije. U četiri točke sažeo je cilj svoga dolaska u župe:

1. da sazna i vidi kako se crkvom upravlja na duhovom i materijalnom planu, kakva je crkvena oprema, što je s podjelom sakramenta i moljenjem božanskog časoslova, koja se služba (obred) upotrebljava, kakav je život svećenika i naroda; sve to da bi na temelju osobnog uvida stvari mogao ispraviti i popraviti;
2. kod preljuba, bluda, svetogriđa, krivih zakletvi i sličnih javnih prijestupa koji su civilnim zakonom kažnjivi, a kojima pokatkad crkveni zakon ne posvećuju dovoljno pozornosti, pokazati narodu koliko su pogubna i gadna spomenuta nedjela;
3. u stvarima koje su u nadležnosti samo biskupa, biti raspoložen blagohotno saslušati i dati savjet ili odrediti odrješene određujući milosrdnu spasonosnu pokoru;
4. Podijeliti sakrament krizme, čiji je redoviti poslužitelj samo biskup.³⁰

U okružnici prije prve kanonske vizitacije Dobrila podsjeća na odredbu svog prethodnika da sakramentu krizme ne mogu biti prepušteni oni koji nisu navršili sedam godina kao ni oni koji nisu poučeni u kršćanskom nauku ili se pak nisu ispovjedili. Prilikom pristupa sakramentu krizme krizmanici sa sobom trebaju donijeti potvrdu da su kršteni. Upozorava ih se da budu krajnje oprezni prema odredbi ove okružnice kojom se zabranjuju neumjerene gozbe i nepotrebni troškovi. Na kraju je poziv župnicima da pripreme župljane za vizitaciju, pri čemu je najbolji način pristupanje sakramentu ispovijedi i pričesti. To spominje i zbog toga što mu je papa Pio IX. osobno dodijelio povlasticu da svi vjernici koji za vrijeme prve njegove vizitacije posjete župnu crkvu i mole po nakani Sv. Oca dobivaju potpuni oprost. Dakako, uz uvjet da su se prethodno »pobožno« ispovjedili i pričestili.³¹

Tijekom pastoralnih pohoda Dobrila je nastojao u svakoj župi svog pohoda predvoditi službu Božju i održati propovijed. Za vrijeme prvoga pastoralnog pohoda u župi Svetvinčenat dogodio se zanimljiv događaj. Po završetku službe Božje, za vrijeme koje je propo-

²⁷ Ferdinand BELAJ, *Katoličko crkveno pravo*, svezak I, Dionička tiskara, Zagreb, 1893., str. 256–257.

²⁸ *Status personalis et localis dioecesis Parentinae et Polensis initio anni 1855.*, Ant. Cordella, Venetiis, 1855.

²⁹ BAP, kut. 168, fasc. Giorgio Dobrila, *Plan vizitacije godine 1858.*

³⁰ *Isto*, Circolare al M.R. Ufficio Decanale di Pola, br. 436, Poreč, 29. svibnja 1858.

³¹ *Isto*.

vijedao na hrvatskom jeziku, približio mu se neki seljak želeći provjeriti da li biskup zna hrvatski ili mu jer netko napisao propovijed. Na Dobrilino pitanje: »Što bi rad?«, seljak je s oduševljenjem uzviknuo: »Sinko, ti govoriš upravo kao mi.« Kad mu je biskup iznenađen pitanjem dva puta potvrdno odgovorio pitajući ga što želi, seljak je ganut do suza samo ponavljao: »Ma baš kao mi govori ovaj Božji biskup.«³² Taj događaj zorno govori o stanju svijesti istarskih Hrvata sredinom 19. st. Osjećaj manje vrijednosti pred »učenijim« i bogatijim talijanskim svijetom doveo je do toga da se mislilo kako su za sve više državne i crkvene službe predodređeni Talijani.

Poslije prve kanonske vizitacije Dobrila bi svake godine obavio vizitaciju jedne trećine biskupije. Na taj se način svake tri godine ponovno susretao s vjernicima i župnicima, podizao ih i ohrabriovao, ali jednako ih korio i opominjao ako je uočio da se stanje ne samo nije popravilo nego se čak pogoršalo.

Tamo gdje je susreo Hrvate koji znaju čitati, rado je poklanjao svoj molitvenik »Otče budi volja tvoja«, najčitaniju knjigu među istarskim Hrvatima.³³ Taj molitvenik, osim uzdizanja srca i razuma Bogu, imao je vrlo važnu nacionalno-preporodnu ulogu. Za izgradnju ponosa i dostojanstva hrvatskoga seljačkog svijeta, osim spoznaje da netko od nas može dogurati sve do biskupskog položaja, jednako je bilo važno da s Bogom može komunicirati na svom jeziku. Tako je molitvenik objedinjavao u sebi ono što se u suvremenim teološkim izričajima naziva vertikalna (odnos prema Bogu) i horizontalna (odnos prema naravnim vrijednostima).

Osim službeno-protokolarnog dijela vizitacije, u kojem je trebalo studiozno pregledati duhovno-materijalno stanje župe i o zatečenom stanju sastaviti zapisnik, za Dobrilu je jednako značenje imao neformalni susret s vjernicima u njihovim selima i po njihovim kućama. Tu je Dobrila mogao izbliza promatrati duhovnu, kulturnu, prosvjetnu i materijalnu stvarnost istarskoga hrvatskoga, seljačkog svijeta. Uživao je u tim susretima, mogao se na trenutak opustiti i pokazati svoj ljudski i zavičajni identitet, na koji, istina, nikad nije zaboravljao, ali koji je u javnim nastupima bio prekriven, stvarno i simbolično, biskupskim ornatom.

Primjerice, običavao je pitati djecu na kojem jeziku mole, a kada bi čuo odgovor na hrvatskom, nije krio zadovoljstvo, pohvalio je odgovor i nastavio tumačiti kako je jezik temelj nacionalnog identiteta. Zato su, nastavljao je Dobrila, oni koji govore i mole hrvatski Hrvat. Nije teško zamisliti kao je to djelovalo na nacionalnu svijest i ponos mladih istarskih Hrvata. Možda su u svom životu doživjeli odbacivanje i prijezir zbog svog jezika, a sada eto našao se netko iz samog vrha crkvenog i društvenog života koji ih hvali zbog njihova jezika i potiče da govore tim jezikom.³⁴

Duboko ga je diralo kad bi vidio kako su svi župljani dok je prolazio njihovim mjestom kleknuli, očekujući njegov biskupski blagoslov. Tek što bi ih blagoslovio, okupili bi se oko njega kao djeca oko učitelja nudeći ga da proba njihova vina. Veselju i graji nije bilo kraja kad bi biskup iz njihovih težačkih, žuljavih ruku uzeo kušati vino i nazdravljati im. Dok

³² RUBETIĆ, *nav. dj.*, str. 27.

³³ *Isto*, str. 33.

³⁴ Ante KALAC, »Značaj biskupa Dobrile«, u: (Ante KALAC, gl. ur.), *nav. dj.*, str. 79.

je biskup u kočiji napuštao župu, vjernici su svoje oduševljenje iskazivali pucnjavom iz pušaka i povicima: »Živio naš premili biskup.«³⁵

U pismu Tomislavu Gajdeku 2. studenoga 1878., sjećajući se svojih pastoralnih pohoda, napominje:

»Kanonički pohod po selih već put trudan tijelu, ali je duši prava okrepa. Ima u duši seljačkoj puno blagoslova Božjega: vjere ljubavi i istinite kreposti kršćanske. Da bi bilo po selih, kako je najviše u gradovih, mislim do malo bi nestalo reda i mira u društvu čovječanskom. Nigdje i nigdje mi nije onako dobro kao kad sam usred seljačkog puka. Za to pak boli me srce za nj, navlastito, što skoro neće imati duhovnih pastira (...)³⁶

Zanimljivo je da se u pismu i ne spominju vizitacije po velikim gradskim sredinama, po nacionalnom sastavu pretežno talijanskim župama. U trenutku sastavljanja pisma Dobrila je već tri godine bio tršćansko-koparski biskup, dobro mu je bio poznat Trst, ali i drugi gradovi kao mjesta u kojima se puno brže i radikalnije napuštaju katoličke vrijednosti, nego je to bio slučaj sa »slavenskim« selom. Ne isključujući biskupov subjektivni, nacionalno-emosivni, pristup selu, ipak, se može reći kako su gore navedena opažanja, u biti, točna. To potvrđuje i tršćanski dekan Pietro Alesch. Pišući godine 1859. o vjerskim prilikama u Trstu, on prikazuje Hrvate i Slovence kao one koji su u multietničkom Trstu ostali najvjerniji Bogu i Crkvi. Tako, navodi Alesch, dok s tršćanskih zvonika zvoni »Zdravo Marija«, »slavenski žitelji« skidaju šešire, pobožno se križaju i mole »Anđeoski pozdrav«, dok od Nijemaca i Talijana malo njih ili čak nitko to ne čini.³⁷

4. Odnos prema svećenicima – »autoritativan bez preuzetosti i ljubazan bez ponižavanja«

O Dobrilinu odnosu prema svećenicima kanonik Andrija Šterk, kasniji krčki, a potom i tršćanski biskup, zapisao je: »Sa svojim svećenicima je bio ljubazan, ali kad je koji od njih pogriješio znao ga je odlučno ukoriti.«³⁸

Za vrijeme vizitacija nastojao se detaljnije upoznati sa životom i radom svojih svećenika. Zanimao ga je njihov duhovni život, ali i materijalni položaj. Bilježio je da li se brine za povjereni mu vjernički puk, kako obavlja službu Božju: dostojanstveno i s vjerom ili površno, je li je uređena župna kuća, kako se oblači, da li uredno i na kojem jeziku vodi matične knjige. Prekoravao je one koji su u matice upisivali talijanizirana narodna imena.³⁹ Kad bi uočio da se neki svećenik nalazi u oskudici, pitao ga je ima li dovoljno misnih intencija. Ako bi ovaj odgovorio da nisu problem intencije, kojih ima i previše, nego odredba kanonskog prava da dnevno smije imati samo jednu misu, biskup mu je odgovorio neka njemu pošalje određeni broj misnih intencija, koje će on reći, a nadoknadu (stipendij) neka zadrži za sebe.⁴⁰

³⁵ Isto.

³⁶ Nav. prema: RUBETIĆ, *nav. dj.*, str. 33–34.

³⁷ Giampaolo VALDEVIT, *nav. dj.*, str. 30.

³⁸ RUBETIĆ, *nav. dj.*, str. 78–79.

³⁹ Isto, str. 31.

⁴⁰ KALAC (gl. ur.), *nav. dj.*, str. 89.

Nekim nezdravim, tobože demokratskim, tendencijama da o tome tko će doći za župnika odlučuju vjernici ili pak politička vlast, sve pod tobožnjom brigom da dotični svećenik ne izazove nemire i rascjep u župi, a iza čega je stajala talijanska netrpeljivost prema hrvatskim svećenicima, odlučno se suprotstavljao. Branio je slobodu i autonomiju Crkve u vršenju njezina poslanja. Bio je svjestan da prihvaćanje diktata izvana, u konkretnom slučaju imenovanje župnika, može dovesti do dnevno-političke instrumentalizacije Crkve. Zato je, ako bi procijenio da je određeni župnik prikladan za neku župu, bio neumoljiv u svojoj nakani da ga imenuje župnikom baš te župe, iako su mu dolazile delegacije vjernika pokušavajući ga odvratiti od njegove nakane.⁴¹

Teško se mirio s austrijskim školskim zakonom iz 1868. godine, kojim je osnovna škola oduzeta crkvenom nadzoru i stavljena pod nadzor državne vlasti. Svoj stav prema tom zakonu iznio je u pismu labinskom župniku i dekanu Ivanu Perneu, u kojem stavljanje škole pod kontrolu države doživljava kao nastojanje da se država nametne kao jedini gospodar društvene stvarnosti, što nužno mora izazvati reakciju kršćana. Njima je »Bog glavlar nada sve glavare, te nam on zapovijeda preko svoje Crkve«. U istom pismu uzroke sukoba liberalne države i Crkve vidi u težnji države da marginalizira ili čak eliminira Crkvu iz javnog života. Posebno su ga smetale ovlasti školskih nadzornika. To, smatra Dobrila, vodi podvrgavanju svećenika vladi, na što bi svećenici trebali otkazati rad u školi, uz obrazloženje vjernicima zbog čega to čine. Na početku pisma Dobrila priznaje da je pismo pisao s povjerenjem, »confidencijalno«, to znači da je prijatelju otvorio dušu uvjeren kako izneseno i pogledi neće doći u javnost.⁴² U jednom kasnijem službenom nastupu, tj. biskupskoj poslanici, ostaje na načelnoj razini: neshvatljivo mu je odvajanje škole od Crkve, jer škola je »kći svete matere Crkve, ona ju je rodila i na svojih ljubežljivih prsiju dojila mlijekom Isukrstove nauke«.⁴³

Ukazujući na štetne posljedice navedenog zakona, Dobrila je župnicima svoje biskupije uputio posebnu Okružnicu (*Circolare*) u kojoj ih podsjeća na dužnost poučavanja svih vjernika, bez obzira na njihovu dob ili društveni položaj. U tom kontekstu na župnika spada, kao »neizostavna obveza«, da on sam drži vjersku pouku svoj djeci u župi. A ako on to ne bi mogao zbog bolesti ili nekog drugog razloga, onda to trebaju učiniti odgovarajući katehisti ili suradnici, držeći se pritom »skrupulozno« nastavnog plana i u svemu odgovorni župniku. Od tada nadalje – naglašava Dobrila – školski je vjeronauk zadaća povjerena župniku ili upraviteljima župa. Na satovima vjeronauka treba upotrebljavati onaj jezik kojim se redovito naviješta riječ Božja u župnim crkvama. No ako ima djece koja u svojim obiteljima mole na drukčijem jeziku od onog kojim se propovijeda u crkvi, takvima treba vjeronauk održavati na njihovu materinskom jeziku.⁴⁴

U daljnjem razmatranju o izuzetnom značenju vjeronauka, biskup Dobrila piše o tome kako je važno da župnik ili onaj tko ga zamjenjuje ispituje vjeroučenike te da vodi računa da dječaci i djevojčice svaka tri mjeseca pristupe sakramentu pokore i pričesti. Što se tiče učeničkog pohađanja crkve u vrijeme blagdana ili sudjelovanja u procesijama, župnicima

⁴¹ *Isto*, str. 88.

⁴² BAP, kut. *Dobrila II*, fasc. *Hrvatska pisma biskupa Dobrile Ivanu Perneu župniku u Labinu*. U Poreču, 5. studenog 1869.

⁴³ *Isto*, *Poslanice*, *Poslanica na talijanskom*, U Poreču, 24. siječnja 1875., str. 1.

⁴⁴ *Isto*, kut. *Dobrila II*, *Dobrilina okružnica svećenicima o održavanju vjeronauka*. U Poreču, 7. srpnja 1869.

preporučuje razboritost, koja uvijek mora voditi računa o posebnim prilikama u pojedinim župama, kao i o godišnjem dobu, a sve zato da ne bi trpjelo zdravlje učenika ili nastale druge štetne posljedice.⁴⁵

Smatrao je, također, da bi svećenike na pojačani žar u držanju vjeronauka, posebno školskoj djeci, moglo potaknuti ako imaju jasan uvid u organizirane nastupe protiv vjere, Crkve i papinstva. Jasno mu je da tog žara neće biti, pa ne znam kako svećenici bili informirani o postojećem protuvjerskom ozračju, ako ne traže pomoć odozgo. U svemu dragocjenu pomoć svećenicima mogu pružiti učitelji vjernici, u prvom redu svojim primjerom, ali isto tako ukazujući im na njihove pogreške i propuste u radu s učenicima. Kao ordinarij ne zabranjuje svećenicima sudjelovanje u radu školskih vijeća, koja su se uskoro trebala formirati. Naprotiv, potiče ih na to jer to je, s jedne strane, njihova dužnost, a s druge strane izvršavanje te dužnosti omogućuje bolji uvid u školsku situaciju i efikasnije djelovanje za dobro đaka.⁴⁶

Boljele su ga informacije da neki svećenici ne žive dostojno svog poziva. Pozivao je dekane, kao prve pretpostavljene, da takve bratski, ljubazno, opominju i pozivaju da se ostave svog zlog puta, pa ako oni i ne prihvate opomenu, ostat će utjeha da se postupilo po evanđelju, koje poziva da nasamo ukorimo brata koji griješi.⁴⁷ Priznaje da mu je od svih dužnosti najteža ona opominjati braću. Sam je osjećao kako je i sam imao potrebu »spasonosnih opomena«.⁴⁸ U dva navrata je, u dobroj namjeri, »rad bih da bi svi svećenici u biskupiji bili zadovoljni i srećni«, ne raspisavši natječaj dodijelio župnička mjesta. Zbog upućenih prigovora odlučio je držati se zakona o potrebi raspisivanja natječaja za »crkvene časti i službe«.⁴⁹

5. Briga za duhovna zvanja

Jadikovke zbog nedostatka svećenika česta su tema Dobrilinih pastirskih pisama. Zanimljivo je kako isključivu krivicu za znatno smanjeno zanimanje za svećenički poziv ne traži samo u »duhu vremena«, obilježenom ateističkim racionalizmom i liberalizmom, nego i u socijalnom položaju seljačkog svijeta, iz čijih se redova regrutirao najveći broj svećeničkih zvanja. Naime, smatra Dobrila, ako školovanje za svećenika traje oko 16 godina, onda roditelji, kroz to vrijeme, moraju odvajati »silu novca«. A kako nemaju toliko novca, jednostavno ne šalju djecu u sjemenište i ostavljaju ih kod kuće da obrađuju zemlju. Na drugoj pak strani, iz građanskog sloja, koji se sve više udaljava od vjere i Crkve, a koji bi materijalno mogao podnijeti materijalne izdatke dugog školovanja svojih sinova za svećenika, ne mogu se očekivati duhovna zvanja. Jedini izlaz vidio je u otvaranju sjemeništa. Koliko je to smatrao prevažnim, možda i najvažnijim svojim pastoralnim projektom, govori i podatak da je godine 1861. bio spreman odreći se časti porečkog i pulskog biskupa, s tim da se novac za uzdržavanje biskupije upotrijebi za izgradnju sjemeništa.⁵⁰

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto, fasc. *Pisma biskupa Dobrile Ivanu Perneu, župniku u Labinu*, Pismo od 31. siječnja 1872.

⁴⁸ Isto, Pismo Perneu od 4. srpnja 1872.

⁴⁹ Isto, Pismo Perneu od 18. kolovoza 1872.

⁵⁰ RUBETIĆ, *nav. dj.*, str. 47–48.

No ni Rim ni Beč nisu imali sluha za Dobriline projekte. Ne ulazeći ovdje u pitanje što bi bilo da je prihvaćeno njegovo povlačenje s biskupskog položaja, danas ipak možemo slobodno reći: Hvala Bogu da je tome bilo tako.

Kao porečko pulski biskup u tri pastirska pisma spominje nedostatak svećenika kao gorući problem. U nastupnoj poslanici iz 1858., na talijanskom jeziku, upozorava kako ovaj problem »traži zajedničko nastojanje i napore svih koji imaju sredstvo za izlječenje«,⁵¹ dok u korizmenoj poslanici 1872. za krizu svećeničkih zvanja kaže »(...) to je ljuta i preljuta rana koju zadaje bogoljubnom puku duh današnjeg vremena«. ⁵² Na rastanku s Porečkom i pulskom biskupijom, u oproštajnoj poslanici iz rujna 1875., nimalo optimistički primjećuje: »Trebam dakle ljudem propovjednika, dobro naučenih i pobožnih propovjednika, ako hoćemo da nam se vjera uzdrži i utvrdi, ali svećenika ima sve manje u Porečkoj biskupiji i do koje godine u mnogih plovanijah neće biti ni plovana ni kapelana. I u sadašnjoj situaciji, koja još uvijek nije tako katastrofalna što se tiče pokrivenosti župa svećenicima, koji u skladu sa svojim poslanjem navješćuju riječ Božju i dijele sakramente, ipak vidljivo je da nestaje vjere, i straha Božjega, da je mladež sve razuzdanija, neposlušnija roditeljem, neljubavnija svojim domaćim, sve bezobraznija i nevaljalija; kletve, tatbine, lupeštva i zločinin da se množe sve većma(...)« Zato se s neskrivenom tugom pita: »A što i kako će biti kad puk ne bude imao svećenika, duhovnika, pastira (...)?»⁵³

Iz vremena upravljanja Tršćansko-koparskom biskupijom gotovo da i nema poslanice u kojoj se ne dotiče kroničnog nedostatka svećenika. Počevši od korizmene poslanice 1878. do one posljednje iz 1881. godine, često iznosi statističke podatke o padu broja bogoslova za svaku godinu, kao i znatno veći broj umrlih i umirovljenih nego novoređenih svećenika.⁵⁴ Da bi se u budućnosti pokrile potrebe biskupije za svećenicima, Dobrila je smatrao kako bi svake godine trebalo imati barem pedeset bogoslova. No stvarnost je bila bolno drukčija: godine 1875. Tršćansko-koparska biskupija imala je trinaest bogoslova, godine 1876. jedanaest, godine 1877. devet, godine 1878. sedam⁵⁵, a 1881. samo pet.⁵⁶ Upravo je egzaktan pokazani stalni pad broja bogoslova za Dobrilu bio jasan znak za uzbunu. Bio je to ujedno dokaz da je udaljšavanje od vjere i napuštanje Crkve, kao posljedica sekularizacije, pomalo postajao dio i istarske stvarnosti.

6. Pastoral »preferencijalne opcije za siromahe« – Roverija i Velikanje

Za kraj između Svetvinčenta i Vodnjana, sa središtem u Juršićima, uobičajio se naziv Roverija. Toponim je dobio naziv prema talijanskoj riječi *rovere* – (hrast), budući da je u prošlosti to područje bilo pod hrastovom šumom.⁵⁷ Suvremenici u tamnim tonovima prikazuju vjerske, narodne, kulturne i gospodarske prilike u Roveriji u Dobrilino vrijeme.

⁵¹ BAP, *Poslanice, Nastupna poslanica na talijanskom*. U Poreču, 16. svibnja 1858., str. 9.

⁵² *Isto, Poslanica na hrvatskom, u nedjelju Šezdesetnice*. U Poreču, 4. veljače 1872., str. 3.

⁵³ *Isto, Poslanica na hrvatskom*. U Poreču, mjeseca septembra, str. 6.

⁵⁴ *Isto, Poslanice na hrvatskom izdane u Trstu*: 1. Na Sviječnicu, 2. veljače 1878.; 2. U nedjelju Šezdesetnice, 16. veljače 1879.; 3. U nedjelju Šezdesetnice, 1. veljače 1880.; 4. U nedjelju Sedamdesetnice, 13. veljače 1881.

⁵⁵ *Isto, Poslanica na hrvatskom*. U Trstu, u nedjelju Šezdesetnice, 16. veljače 1879., str. 3.

⁵⁶ *Isto, Poslanica na hrvatskom*. U Trstu, u nedjelju Sedamdesetnice, 13. veljače 1881., str. 3.

⁵⁷ Dario ALBERI, *Istria, storia, arte, cultura*, II. edizione, LINT, Trst 2001., str. 1713.

Svećenik Jakov Cecinović, rođeni Roverac iz Juršića, ovako opisuje svoj uži zavičaj: »Roverija! Strašna je to riječ, još mnogima u Istri, jer krije u sebi krvavu prošlost, crne priče iz crnijih dana. Razuzdani Roverac nije poznavao granice između tvoga i moga, nije štedio pravice i poštenja, nego se sasvim predao opaćini i grijehu. A otkud to? Bio je, naime, prepušten samome sebi daleko od svijeta, a tlačen od gospode, bez nauke i straha Božjega, robovao je svojoj volji, predavao se u naručje strasti i bio doista strašan.«⁵⁸ U takav kraj Dobrila je odlučio poslati kapelana, podići crkvu i župni stan i sagraditi školu. Nisu ga pokobile ni pesimistične izjave svetvinčentskog župnika Antona Veniera pet godina nakon uspostave kapelanije i dolaska Josipa Velikanje za kapelana kako od toga nema nikakve koristi, te da je Rovercima jedino potrebna žandarmerijska stanica.⁵⁹ Naime, i kao tršćanski biskup, ohrabrivao je Velikanju da nastavi sa svojim vjerskim i prosvjetnim radom.

Kad je dobio obećanje od cara Franje Josipa da će pomoći izgradnju crkve u Juršićima, Dobrila je brigu oko podizanja crkve i župnog stana povjerio kavranskom kapelanu, Josipu Velikanji, Slovencu iz Kanomlja (župa Spodnja Idrija). U odabiru Velikanje za kapelana pokazala se Dobrilina pronicavost. Kao biskup, na preporuku svog prijatelja đakovačkog biskupa Strossmayera, primio je Velikanju u Porečku biskupiju i poslao ga na studij teologije u Goricu. Dobro mu je bila poznato, Velikanjina mladenačka odlučnost i upornost te stalno traganje za novim izazovima. Vjerovao je da će sve te prirodne dispozicije doći do izražaja u pastoralnom radu u zapuštenoj Roveriji. Dobrila je dobro pretpostavljao da bi manje odlučna i hrabra svećenika zatečeno stanje moglo pokolebati. O svojoj nakani da ga premjesti iz Kavrana i imenuje kapelanom u Juršićima, Dobrila ga obavještava u pismu od 14. travnja 1865.: »Roveriji treba svećenik koji bi nastojao puk probuditi i podbosti da počne i sam za sebe skrbiti i truditi. Kuća za duhovnika nije dogotovljena, cimiter treba raditi: liepa posla za čovjek razborita i radosna trudu. Žao mi je dobrih Kavrana, nu kad se bude moglo skrbiti ću i za njih siromašne.«⁶⁰ Jedva je prošao mjesec dana od tog pisma, a biskup Dobrila obavještava kavranskog kapelana da mu je preko dekanatskog ureda u Vodnjanu poslao dekret kojim ga imenuje kapelanom u Juršićima. Preporučuje mu razbor i strpljivost kao osnovni preduvjet da se u Roveriji s mrtve točke maknu neke stvari.⁶¹

Kad je uskoro Dobrila imenovan tršćansko-koparskim biskupom, njegovo zanimanje za Velikanju i Roveriju nije prestalo. U trenutcima malodušja i, vrlo vjerojatno, pitanja o smislu i učinkovitosti svoga djelovanja, tješila su ga Dobrilina pisma. U prvome svom pismu iz Trsta 21. listopada 1875. Dobrila hrabri Velikanju, koji je u međuvremenu prešelio u Juršiće, da junački ide naprijed. Ističe spremnost da mu, u skladu sa svojim mogućnostima, materijalno pomogne te ga potiče da počne djecu poučavati u školi, nadajući se dvjema stvarima: otvaranju konvikta u Pazinu i nekom dječaku iz Roverije kao gojencu tog konvikta. Pismo završava riječima: »Naprej junačka kri! Vi ste od junačkog korena, ne ustrašite se ni budi koje poteškoće, pa ćete pobijediti.«⁶²

⁵⁸ Jakov CECINOVIĆ, »Roverija i Dobrila«, u: (Antun KALAC, gl. ur.), *nav. dj.*, str. 303.

⁵⁹ *Pismo Antona Veniera Biskupskom ordinarijatu u Poreču*, 28. veljače 1880. Prema: Leopold JURCA, *Josip Velikanja hajdučki pop* (rukopis), str. 6. IKD Juraj Dobrila. Osobni fond Bože Milanovića,

⁶⁰ *Pismo biskupa Dobrile Josipu Velikanji*. U Poreču, 14. travnja 1875. Nav. prema: Ernest RADETIĆ, *Istarski zapisi*, Zagreb 1969., str. 143.

⁶¹ *Pismo biskupa Dobrile Josipu Velikanji*. U Poreču, 16. svibnja 1875. Prema: *isto*, str. 144.

⁶² *Pismo biskupa Dobrile Velikanji*. U Trstu, 21. listopada 1875. Prema: *isto*.

Do kraja svoga života ostao je u prisnoj vezi s roverskim kapelanom. Godine 1877. poslao mu je 750 guldena za dovršetak župne kuće i 52 guldena za postavljanje spomen ploče nad ulazom u crkvu.⁶³ Preko pazinskog župnika i prepozita Antuna Kalca slao mi je knjige za đake pučke škole u Juršićima, a u posljednja dva pisma bavi se pitanjem upisa crkve, župne kuće vlasništva jer je zemljište na kojem su podignuti upisao na svoje ime da vlasnik od kojeg je kupljeno zemljište ne bi povukao prodaju, budući su ga neki nagovarali da to učini. Iako već narušena zdravlja, prema vlastitom priznanju, često misli »na taj nevoljni puk: je li što bolje sada?«. Od novog izdanja molitvenika *Otče, budi volja Tvoja* obećava mu poslati nekoliko primjeraka za njegove đake.⁶⁴

7. Pastoral pisane riječi

Četiri godine prije nego će biti imenovan biskupom, Dobrila je, kao tršćanski župnik, za potrebe svojih »slavenskih« (hrvatskih i slovenskih vjernika) u tiskari austrijskog Lloyda dao tiskati molitvenik *Otče, budi volja Tvoja*. Dok je bio porečki i pulski biskup, u Beču je, u carsko-kraljevskoj tiskari školskih knjiga, izišlo drugo izdanje tog molitvenika, a 1875. u istoj tiskari svjetlo dana ugledalo je treće izdanje molitvenika. Četvrto i posljednje izdanje molitvenika za Dobrilina života izišlo je 1881. godine, dakle u vrijeme dok je bio tršćanski i koparski biskup. Sastavio je i molitvenik za mlade pod naslov *Mladi Bogoljub*. Za njegova života nije ugledao svjetlo dana te je tiskan u Trstu tek 1889. godine.⁶⁵ Već je istaknuto da je za pastoralnih pohoda nastojao podijeliti što više primjeraka svog molitvenika, najčitanije knjige među istarskim Hrvatima. Preko tog molitvenika obični puk se približavao Bogu. Daleki i nevidljivi Bog postajao mu je blizak, obraćao mu se na svom materinskom jeziku. Kao iskusni pastoralac dobro je znao da bez molitve nema kršćana. Zato je, dijeleći puku molitvenik, znakovita naslova *Otče, budi volja Tvoja*, želio potaknuti povjerenost mu stado na molitvu kao *conditio sine qua non* kršćanskoga života.

Odmah po preuzimanju Porečke i pulske biskupije pisao je Ivanu Bleiweisu, koji je u Ljubljani izdavao *Novice* i *Koledarčić*, da narod u Istri treba dobro štivo. Tuži se kako mu brojne obveze ne dopuštaju da na tom planu nešto pokrene, ali ga je molio za savjet nadajući se ipak skorom izdavanju kalendara. Također ga moli da mu dopusti u kalendaru koristiti neke materijale iz *Novica*.⁶⁶

Kad je u Zagrebu godine 1868. osnovano *Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima*, Dobrila je postao njegovim revnim i redovitim podupirateljem. Svećenicima je preporučivao svetojeronimska izdanja i poticao ih da ih šire među svojim vjernicima. Vjerovao je, naime, da dobra, kršćanskim duhom prožeta knjiga ima veliku ulogu u odgoju za kršćanske vrednote, to više što pisana riječ postaje snažno sredstvo širenja liberalnih protuvjerskih ideja. Jednako je pozorno pratio rad *Mohorjeve družbe*, slovenske kato-

⁶³ Leopold JURCA, *nav. dj.*, str. 9.

⁶⁴ *Pisma biskupa Dobrile J. Velikanji*. U Trstu, 25. rujna 1880. i 4. travnja 1881. Prema: RADETIĆ, *nav. dj.*, str. 147.

⁶⁵ BAP, kut. *Dobrila II, Bilješke biskupa Nežića*.

⁶⁶ B. MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod u Istri, knjiga prva (1797–1882)*, II. izdanje, IKD Juraj Dobrila, Pazin, 1991., str. 245.

ličke kulturno-prosvjetne i izdavačke ustanove, koju je biskup Slomšek osnovao 1852. godine.⁶⁷

U inicijativama oko pokretanja *Naše sloge* smatra da bi »maleni listak« gospodarskog karaktera, ali i s vjerskim sadržajima i izabranim narodnim pjesmama, bio najprikladniji za cjelokupni nacionalno-preporodni rad.⁶⁸ Dakako, taj list ne bi imao vjerski karakter, no u Dobrilinoj koncepciji bez gospodarskog uzdizanja i kulturnog prosvjećivanja teško je bilo ostvariti i vjerski preporod. Isto tako bez vjere, kao temelja čitavoga društvenog života, teško je ostvariti bilo kakav narodni boljitak. U svemu tome važnu ulogu trebale su odigrati novine. Nakon što se na Dobrilin nagovor Karabaić prihvaća biti urednikom novina, u Trstu je 1. lipnja 1870. izišao prvi broj *Naše sloge*, prvih hrvatskih novina u Istri.⁶⁹ Na početku 1871. Dobila savjetuje svećenicima da seljacima koji znadu čitati preporuča *NS*⁷⁰, a kad je, već nakon prve godine, zbog financijskih teškoća, izlaženje *NS* dovedeno u pitanje, Dobrila je smatrao kako je potrebno sve poduzeti da se spasi izlaženje lista, koji je dobar i od velike koristi za seljački svijet.⁷¹

U pismu iz 1871., već spominjanomu, labinskom župniku i dekanu, Perneu piše:

Naš narod je još svudar dobar i bogobojazan, zato mu treba podavati dobrih knjiga. Nadamo se da će koledar za 1872., koji će izdati društvo sv. Jeronima, biti vrlo dobar. Ciena će mu biti 30 novčića. Potrudite se, te nabavite pretplatnike s pomoću podložnih Vam svećenika, pa ću ih ja naručiti i vozarinu platiti. Svećenici mogu ljudima učiniti mnogo dobra, budimo marljivi za čast Božju i na korist našemu pogaženomu narodu – a o tom ne recimo ni jedne protivnikom.«⁷²

Zaključak

Na cjelokupni pastoralni rad biskupa Dobrile mogu se primijeniti riječi sv. Pavla: čovjek uzet iz naroda da se zauzima za taj isti narod dajući mu kruha nebeskog i pružajući mu riječ Božje mudrosti. U svome nepisanome pastoralnom programu Dobrila ima u vidu konkretnog, cjelovitog čovjeka. Stalo mu je do njegovog vječnog spasenja, ali ne zanemaruje ni njegove ovozemaljske egzistencijalne, društvene i nacionalne potrebe. Svjestan je da prenamagavanje prvog i zanemarivanje drugog vodi religioznom otuđenju, dok inzistiranje samo na drugom ima za posljedicu površni aktivizam, bez transcendentalne dubine i smisla.

Davno prije onog što se danas definira kao preferencijalna opcija Crkve za siromahe, Dobrila je na temelju evanđeoske poruke u središte svoje pastoralne skrbi stavio siromašni, obespravljeni i poniženi ruralni istarski svijet. To što je taj svijet pripadao hrvatskomu nacionalnom korpusu talijanski suvremenici i kasniji publicisti i povjesničari definirat će kao »Dobrilin nacionalizam« i uvlačenje Crkve u političke vode.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ BAP, kut. *Dobrila II, Pismo Antunu Karabaiću*, Rim, 10. siječnja 1870.

⁶⁹ MILANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 249.

⁷⁰ BAP, kut. *Dobrila II, Pismo Perneu 30. siječnja 1871.*

⁷¹ Isto, *Pismo Perneu 22. studenog 1871.*

⁷² Isto, *Pismo Perneu od 3. lipnja 1871.*

Na temelju cjelokupnoga pastoralnog djelovanja Dobrilu nikako ne možemo svrstati u krug tzv. liberalnih katoličkih biskupa. No isto tako neopravdano bi ga bilo ubrojiti u krug tvrdih konzervativaca. Ima kod Dobrile i »konzervativnih shvaćanja«, kad je u pitanju vjera, uloga Crkve u društvu, prenaplašeno pouzdanje u napredak i ljudsku snagu, ali i liberalnih – kad je riječ o povjerenju u ulogu kulture, prosvjete, inteligencije ili pak o važnosti, tek naslućujućeg, socijalnog pitanja. Zato prof. Turčinović primjećuje određenu antinomiju kod Dobrile.

Na kraju, kod Dobrile je vidljiv istančan osjećaj za realnost. Ne zanosi se megalomanskim planovima, niti pred nepovoljnim prilikama očajava. »Ruke Istri, a srce Bogu«, omiljena je njegova uzrečica. Između nerealnog optimizma i blokirajućeg pesimizma Dobrila je bio realist, imao je osjećaj za mjeru i, ovisno o situaciji, bio je lukav kao zmija i bezazlen kao golub. Činjenica da je bio visoki dostojanstvenik Katoličke crkve, univerzalne, nadnacionalne organizacije, nije zamagljivala njegov nacionalni i zavičajni identitet. Naprotiv, nadahnuće za svoje »lokalno« djelovanje nalazio je u općehumanim načelima biblijske poruke.

Summary

SOME FEATURES OF THE PASTORAL ACTIVITIES OF THE BISHOP JURAJ DOBRILA (1858–1882)

Author of this article tries to reveal the basic orientation of Juraj Dobrila's pastoral work while he was the bishop of Pula and Poreč diocese (1858–1875) and afterwards the bishop of Trieste and Koper diocese (1875–1882). In his pastoral model a personal contact was quite an important factor, since bishop Dobrila paid much attention on regular visitations to local parishes. Similarly, when in his diocese occurred scarcity of priests Dobrila found a simple and effective solution by opening seminaries. Consequently, Dobrila's attitude towards clergy in his diocese, as later bishop Andrija Šterk emphasizes, was caressing but also decisive. Still, Dobrila's care for poor and neglected rural population, which was predominantly of the Croatian origin, sometimes was interpreted as nationalistic. However, one has to admit that Dobrila wanted only that the Istrian Croats to be treated as equal as their Italian neighbours. All these efforts Dobrila supported with the Biblical notion of law and justice. Therefore, judging by his pastoral work, Dobrila was often much ahead of this time, and this can be additionally corroborated by his written pastoral work (breviaries, epistles and newspaper articles).

KEY WORDS: Juraj Dobrila, pastoral model, vocations, written word.